

Opetus- ja kulttuuriministeriölle Helsinki 29.10.2021

Asia: Tieteentekijöiden liiton lausunto VN/224 5/2020 luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 184 §:n muuttamisesta

Tieteentekijöiden liitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 184 §:n muuttamisesta.

Yleistä tekijänoikeuslain uudistuksesta

Tieteentekijät katsoo, että esitys on lakiteknisesti vaikeaselkoinen, eikä tällaisenaan toteuta DSM-direktiivin tavoitetta selkeyttää tekijänoikeutta digitaalisena aikana.

On harmillista, että asiassa ei ole ollut laajamittaisempaa yhteistä valmistelua. Valmistelussa on hyödynnetty uudenlaisia työpajoja, mutta esityksen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että alan asiantuntijoiden näkemykset ole riittävästi välittyneet esitykseen. Tekijänoikeusjärjestelmän taloudellista kokonaisuutta ei ole huomioitu riittävästi säännöksissä. Vaikutuksenarviointi puuttuu esityksestä monilta osin, mitä ei voida pitää hyväksyttävänä.

Esityksessä vaikutetaan tehneen DSM-direktiiviä laajempia muutosehdotuksia kansalliseen lainsäädäntöön. Esitys ei nykymuodossaan kaikilta osin vastaa DSM-direktiivin tavoitteita, vaan tuntuu paikoin jopa kaventavan tekijöiden oikeuksia. Esitys on epätasapainossa ja esimerkiksi vaikutukset tekijöihin ja tekijänoikeusjärjestelmään laajemmin on osin jätetty selvittämättä ja kirjaamatta esitykseen. Esityksessä tietyllä tapaa lisätään käyttäjätahoille vastuuta epäsuorasti (esim. 14 §) siten, että aikaisemmin lisensoilla hoidetut asiat olisivatkin jatkossa jokaisen käyttäjän oman oikeudellisen analyysin varassa. Tämä on todella vaativaa teosten käyttäjille, eikä nähdäksemme ole omiaan edistämään teosten käyttämistä.

Katsomme, että hallituksen esitys pitäisi palauttaa valmisteluun, sillä vaadittavia muutoksia on vaikea tehdä eduskuntakäsittelyssä.

Vaikutusten arvioinnista

Vaikutusarvioinnissa on puutteita ja se on kokonaisuudessaan suurpiirteistä. Luvussa 4.2. muun muassa todetaan sivulla 42, että 14 §:n uusi muotoilu *"ei merkittävästi vaikuttaisi tekijöiden oikeutettuihin etuihin ja taloudelliseen asemaan"*, vaikka taloudellisia vaikutuksia ei ole eritelty tai selvitetty. Todennäköisesti taloudellisia vaikutuksia olisi erityisesti tekijöille, sillä Kopioston jakamat tekijänoikeuskorvaukset oletettavasti tulevat vähenemään. Kun 14 §:ssä todetaan, että *"valtio maksaa tekijöille korvausta tässä momentissa tarkoitettusta käytöstä siten kuin 19 a §:ssä säädetään"*, mutta laki ei kuitenkaan velvoita tai määritä korvaukselle mitään tiettyä määrää, jolloin on erikoista katsoa, ettei tällä olisi mitään taloudellisia vaikutuksia.

Rinnakkaistallentamisen osalta ei ole huomioitu kansainvälisiä kysymyksiä ja muun muassa problematiikkaa sovellettavan lain sisäisten ristiriitojen osalta. Kansainvälinen vertailu on jäänyt esimerkiksi rinnakkaistallentamisen osalta kokonaan tekemättä, vaikka se olisi ollut tarpeellista. Perustuslaista johdettavat tekijöiden varallisuus oikeudelliset aspektit jäävät riittävällä tasolla huomiotta.

Yleisellä tasolla pidämme annettua esitystä puutteellisena niin lakiteknisesti kuin vaikutusarvointien osalta. Vaikka esityksessä esitetään mittavia uudistuksia opetuksen ja tutkimuksen tekijänoikeuksiin, on oikeuskirjallisuudessa sekä -käytännössä vakiintunut käytäntö sivuutettu täysin. Pidämme huolestuttava 31 §:n ujutettua työsuhteolettamaa, jota ei missään tapauksessa voida jättää lopulliseen lakiin. Hallituksen esityksessä ei ole millään tapaa huomioitu korkeakoulupoikkeusta eikä opetusalan erityistä luonnetta.

13 b § Käyttö tiedonlouhintaa varten

Tieteentekijöille mahdollisuus tiedonlouhintaan tutkimusta varten lienee lähtökohtaisesti hyvä asia ja sen säätämistä toki DSM-direktiivi myös edellyttää. Oikeusvarmuuden saavuttamiseksi tiedonlouhinta tulisi kuitenkin määritellä selkeästi vähintään hallituksen esityksessä. Mitä kaikkea tiedonlouhinta täsmälleen ottaen kattaa? Tiedonlouhinta ei ole juridinen termi, joten se edellyttää määritelmän avaamista myös kansallisessa lainsäädännössä.

Lain on oltava tutkijoille ja tutkimusorganisaatioille luettava eikä esimerkiksi näin olennaisen termin määritelmää voida jättää kaivettavaksi EU:n direktiivistä tai sen esitöistä. Tiedonlouhinnan käsitettä on määritelty DSM-direktiivin 2 artiklan 2 kohdassa ja tämä määritelmä olisikin tarpeen tuoda lakiin tai sen perusteluihin. Hallituksen esityksessä tulee olla keskeisten termien määrittely.

Direktiivissä puhutaan tekstin- ja tiedon louhinnasta. Miksi suomenkielisessä versiossa ”teksti” on pudotettu pois? Ei liene perusteltua muuttaa direktiivin alkuperäistä merkitystä käännöksessä jättämällä ”teksti” sanaa pois.

14 § Teosten käyttäminen opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa

Tieteentekijät pitää pykälää epäselvänä ja ongelmallisena. Pykälä on itseasiassa niin epäselvä, että se tulee tuottamaan merkittäviä ongelmia opettajille ja opetushenkilöstölle. Jos opettajien tulee itse tulkita pykälää, se muuttaa tilanteen nykytilaa hankalammaksi, vaikka tarkoituksena todennäköisesti olisi helpottaa opetuskäyttöä. Säännöstä lukemalla ei selviä, minkälainen käyttö on sallittua ja minkälainen kiellettyä. Säännöksen sanamuoto on poikkeuksellisen epäselvä eikä hallituksen esitys tuo selvyttä siihen, miten säännöstä olisi tarkoitus soveltaa. Lakiteknisesti tämän kaltaista säännöstä ei voida hyväksyä. Säännös lähtee nähdäksemme laajentamaan direktiivissä tarkoitettua opetuksen havainnollistamista kansallisesti, mitä ei myöskään voida pitää perusteltuna. Tieteentekijät toivoo, että jatkovalmistelussa lain ilmaisuasuun kiinnitettäisiin huomiota.

Tällä hetkellä Kopioston asiantuntijat neuvovat, kouluttavat ja ohjeistavat oppimateriaalien käyttöä, millä on suuri merkitys opetusosalalla. Kopiosto vastaa siitä, jos joku taho haastaa Kopioston tulkinnan Kopioston lisenssistä. Jatkossa säännöksen perusteella opettajilla olisi merkittävä oma vastuu tulkita erittäin hankalaa ja tulkinnanvaraista säännöstä ja sen pohjalta tehdä johtopäätöksiä siitä, onko teoksen käyttö lainmukaista vai lainvastaista. Opetusalan näkökulmasta on tärkeää, että teoksia on mahdollista käyttää opetuksessa. On tärkeää, että se mitä ja miten teoksia voi käyttää on määritelty riittävän selkeästi ja tarkasti. Opettajien pitää voida tietää rajoitussäännöksen ja perusteluiden perusteella, missä tilanteissa ja miten teosta voi käyttää. Jos esimerkiksi opettaja toimii rajoitussäännöksen vastaisesti, vastuu on opettajalla tai jos opettaja toimiikin rajoituksen sallimaa käyttöä laajemmin, joutuu hän tästä korvausvastuuseen. On täysin kohtuutonta jättää lakiin näin tulkinnanvarainen säännös, joka potentiaalisesti johtaa riitoihin.

Esityksessä jää epäselväksi, koskeeko säännös myös opettajien laatimia oppimateriaaleja, mikä muuttaisi nykyistä tilannetta sekä suomalaista käytäntöä voimakkaasti. On esimerkiksi epäselvää koska/missä määrin opettajan laatima opetusmateriaali tulee julkistetuksi säännöksessä tarkoitetulla tavalla. Koskeeko pykälässä mainittu ”julkistettu teos” myös opettajien laatimia opetusmateriaaleja ja mikäli koskee, säännös vesittää mm. opetusalan ja korkeakoulujen vakiintuneet käytännöt ja poikkeukset.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnon 1987:2 mukaan opetus on julkista myös tekijänoikeudellisessa mielessä. Neuvoston mukaan tekijänoikeudellinen julkisuus tarkoittaa sitä, että kenellä tahansa on mahdollista päästä seuraamaan opetusta oppilaitoksissa ja julkisuuden arviointiin ei liity se, kuinka

moni tätä läsnäolo-oikeutta käyttää hyväkseen. Huomionarvoista on kuitenkin, että opetuksen luonne ja opetustavat ovat muuttuneet lausunnon jälkeen huomattavasti lähinnä teknologisen kehityksen myötä. On epäselvää, julkistaako opetustoiminta opettajan laatiman oppimateriaalin säännöksessä tarkoitetulla tavalla. Hallituksen esitysluonnoksessa ei ole käsitelty asiaa julkisuusnäkökulmasta, mikä olisi ollut tarpeen.

Mikäli esitysluonnoksessa tarkoitettu ”julkistettu teos” koskee myös opettajien laatimia teoksia, lainvalmistelussa ei ole huomioitu opetusalan vakiintunutta käytäntöä ja nk. korkeakoulupoikkeusta. On muistettava mm. Oppivelvollisuus-uudistuksen perustelut, HE 173/2020 s. 101: *Jos työnantaja teettää opettajilla oppimateriaalia yhteiseen käyttöön, tulisi oppimateriaalin tekemisestä ja niihin liittyvistä tekijänoikeuksista sopia aina erikseen.* Näin ollen 14 § ei saa koskea oppimateriaaleja ja tämä tulisi käydä myös selkeästi esille hallituksen esityksestä. On erikoista, mikäli saman ministeriön kaksi lakia olisivat keskenään tällaisessa ristiriidassa.

Säännös ei missään tapauksessa saa vaikuttaa nykyiseen korkeakoulupoikkeukseen tai tuoda opettajien ja tutkijoiden opetusmateriaaleja ko. rajoitussäännöksen piiriin. DSM-direktiivi ei edellytä opettajien tekijänoikeuden kaventamista tai heidän elinkeinonsa kajoamista, eikä Tieteentekijät hyväksy säännöstä, jossa pyrittäisiin heikentämään opettajien tekijänoikeutta määrätä omasta oppimateriaalistaan. Säännös herättää kysymyksiä elinkeinonvapauden ja omaisuuden suojan näkökulmasta. Esityksen perusoikeusarviointi vaikuttaa puutteelliselta.

Suomen lakiuudistuksessa oltaisiin menossa paljon pidemmälle kuin direktiivissä tarkoitetun opetuksen havainnollistaminen edellyttää. Ruotsissa direktiivin 5 artikla on säädetty päinvastaisella tavalla, eli ensisijaisesti noudatetaan sopimuslisenssiä ja sitä täydentää rajoitussäännös siltä osin, kun lisenssiä ei ole saatavilla.

Pykälässä on myös unohdettu taloudellinen puoli tekijöiden näkökulmasta; sopimuslisenssi-järjestelmä pyritään nyt sivuuttamaan ja tilalle tuodaan valtion maksama korvaus, jonka pysyvyyttä tai suuruutta ei ole määritelty sitovasti. Säännöksessä todetaan, että *”valtio maksaa tekijöille korvausta tässä momentissa tarkoitetusta käytöstä siten kuin 19 a §:ssä säädetään”*. Laki ei kuitenkaan velvoita tai määritä korvaukselle mitään tiettyä määrää. Jää täysin epäselväksi minkä suuruisesta korvauksesta on kysymys ja miten jos mitenkään, varmistetaan, että korvausta ei sisällytetä valtion harkinnanvaraisiin menoihin, joista se todennäköisesti leikattaisiin ensimmäisenä, kuten muiden vastaavien menojen osalta on käynyt.

On huomattava, että nykyisin Kopioston keräämät maksut siirtyvät tekijöille, jotka tuottavat rahalla muun muassa uusia oppikirjoja sekä tietokirjoja suomalaisten käyttöön. Jos nämä korvaukset alenevat tai jäävät jatkossa pois esimerkiksi valtion budjettiin tehtävien kustannusleikkausten vuoksi,

on kysyttävä, millä rahalla uusia oppikirjoja ja tietokirjoja jatkossa tuotetaan? Kopioston korvauksilla on suuri merkitys uusien oppi- ja tietokirjojen tuottamisessa ja apurahajärjestelmässä, jolla taataan erityisesti suomenkielisen oppi- ja tietokirjallisuuden luominen. Tekijänoikeusjärjestelmän taloudellinen kokonaisuus tulisi ehdottomasti huomioida pykälässä. Hallituksen esityksessä ei nähdäksemme ole tehty riittävää arviointia säännöksen taloudellisten vaikutusten osalta eikä tekijänoikeusjärjestelmän ja taloudellisen viitekehyksen arviointia ole otettu lainkaan huomioon. Apurahat ovat tärkeä tapa tuottaa uutta opetusmateriaalia, ja Suomi pienenä kielialueena tarvitsee myös kotimaista oppi- ja tietokirjallisuutta. Käytännössä aiemmin markkinoilla määräytyneen sopimuslisenssin muuttaminen korvaukseksi valtion budjetista tarkoittanee vähääkään pidemmällä tähtäimellä leikkauksia tekijänoikeuskorvauksiin ja näin ollen edelleen heikennyksiä suomalaisen tieto- ja oppikirjallisuuden rahoitukseen.

Säännöksen mukaan: *”Opetustoiminnassa tai tieteellisessä tutkimuksessa, jota toteutetaan opetuksen tai tutkimuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti, saa käyttää julkistettua teosta ja teoksesta saa valmistaa käytön edellyttämät kappaleet edellyttäen, että teoksen käyttö tapahtuu tietyille rajatulle henkilöpiirille tarkoitettussa tilanteessa tai ulkopuolisilta rajatussa sähköisessä ympäristössä.”* Opetus ja tutkimus eivät ole sama asia, joten terminologia ja lain sanamuoto vaativat selkeyttämistä. Hallituksen esityksessä myös samaistetaan opetussuunnitelma tutkimussuunnitelmaan, mikä ei liene tarkoituksenmukaista.

Säännöksen muotoilu on kokonaisuudessaan epäselvä eikä lisää oikeusvarmuutta, toisin kuin sivulla 41 virheellisesti todetaan.

Hallituksen esityksessä ei ole määritelty riittävällä tarkkuudella tai ollenkaan, mitä koulutusmarkkinoille suunnattu teos tarkoittaa, tai mitä tilapäinen käyttö ja laajuus tarkoittaa. Tulkinnanvarainen rajoitussäännös luo käyttäjän näkökulmasta oikeudellisesti hyvin epävarman tilanteen. On epäselvää mitä ovat pykälässä mainitut ”koulutusmarkkinat”. Niitä ei ole määritelty myöskään hallituksen esityksessä eikä sinne ole tuotu esimerkkejä ”koulutusmarkkinoista”. Peruskoulun osalta on ehkä määriteltävissä, mikä kirja on suunnattu koulutusmarkkinoille. Sen sijaan ylempien opetuksen osalta voi olla hyvinkin vaikea vetää rajaa siihen, mikä teos on suunnattu koulutusmarkkinoille ja mikä ei. Onko esimerkiksi korkeakoulujen opetuksessa yleisesti käytetty tietokirja tai tieteellinen monografia suunnattu koulutusmarkkinoille? Ei ole lainsäädännöllisesti tai oikeusvarmuuden kannalta tarkoituksenmukaista säätää näin epäselviä ja tulkinnanvaraisia pykäläiä.

Yhdistettynä 14 § ja 19 a § ovat omiaan aiheuttamaan ongelmallisen tilanteen. Nykyinen järjestelmä lienee selkeämpi kuin hallituksen esityksessä ehdotettu.

21 § Julkinen esittäminen

Tieteentekijät kannattaa esitystä. Opetuksessa on monesti tarpeen opetuksen havainnollistamiseksi esittää verkkovideoita esimerkiksi Youtube-videoita. Säännös helpottanee opetustyötä ja sitä voidaan kannattaa sellaisenaan.

29 § Tekijänoikeuden luovutusta koskevan kohtuuttoman sopimusehdon sovittelu

Kyseisessä pykälässä käytetty sanamuoto on ongelmallinen. Pykälää on pidettävä ongelmallisena, koska on aloja, kuten opetusala, joilla ei ole vakiintunutta käytäntöä siitä, miten korvaus määräytyy.

Nyt kohtuuttomuus kytkettäisiin vahvasti vain taloudelliseen arvoon, vaikka sopimus voi tutkijalle olla muiltakin osin kohtuuton. Tutkimuksessa taloudellisen arvon näyttäminen voi olla vaikeaa eikä samanlaista korvauskäytäntöä ole kuin taidealoilla, mutta kohtuuton sopimus voi silti mm. hankaloittaa merkittävästi tutkijan uraa tai tutkimusta. Vaikuttaa siltä, että ehdotettu säännöksen muotoilu pikemminkin rajoittaa mahdollisuuksia kohtuullistamiseen kuin lisää niitä.

Esitetty säännös on huonompi kuin lain aikaisempi muotoilu. Ko. säännös ei saisi painottua taloudellisen arvon arvioimiseen, sillä kaikkia teoksia ei ole tarkoitettu taloudellisesti hyödynnettäväksi esimerkiksi myymällä, mikä ei tarkoita, etteikö sopimus voisi olla tekijän kannalta kohtuuton. Kysymyksessä tulisi edelleenkin olla kokonaisharkinta sen suhteen, ovatko sopimusehdot kohtuuttomat.

31 § Oikeudenluovutuksen peruminen

Säännöksen kolmas momentti, ”*Jos teos on luotu täytettäessä työsuhteesta johtuvia työtehtäviä, työnantajalle jää ei-yksinomainen oikeus käyttää teosta. Sama koskee vastaavasti myös virkasuhteessa luotua teosta*”, on poistettava kokonaan. Siinä lakiin ujutetaan työsuhdetekijänoikeusolettamaa ja työnantajan normaalikäyttöoikeutta, vaikka direktiivi ei tällaista edellytä eikä siitä ole käyty keskustelua. Säännöksessä ja hallituksen esityksessä sivuutetaan täysin korkeakoulu- ja opetuslalla vakiintunut käytäntö ja poikkeukset muusta käytännöstä, mikä on erittäin huolestuttavaa. Esimerkiksi opetusalan vakiintuneen käytännön mukaan työnantajalle ei siirry mitään oikeuksia opettajan laatiman materiaalin käyttämiseen pelkästään palvelussuhteen perusteella. Jos opettaja tekee opetusmateriaalin oppilaitoksen käyttöön, tulee nimenomaisesti sopia materiaalin käyttöön liittyvistä oikeuksista.

On perusteetonta pyrkiä laajentamaan direktiivin implementointia käsittämään seikkoja, joihin tekijänoikeuslaissa ei aikaisemmin lainkaan ole otettu kantaa, eikä asiaa ole esityksessä pyritty edes

nostamaan erikseen keskusteluun. Missään tapauksessa työsuhdetekijänoikeusolettaman lisääminen lakiin tällä tavoin ei ole hyväksyttävää.

Säännöksestä tulisi ainoastaan jättää ensimmäinen momentti. Ei ole syytä kirjata lakiin tai hallituksen esitykseen oikeuksien siirtymisestä työnantajalle, eikä etenkään siten, että korkeakouluja ei huomioida erikseen niiden vakiintuneen käytännön osalta. Sikäli, että työsuhdetekijänoikeusolettamasta jotain kirjauksia tekijänoikeuslakiin tulisi, tulisi hallituksen esityksessä joka tapauksessa todeta selkeästi, että tekijänoikeuksien siirtyminen työnantajalle ei Suomessa kosketa korkeakouluja ja opetusala.

Yleisellä tasolla myös säännöksen ensimmäinen momentti on muotoiltu turhan laveasti. On huomattava, ettei kaikkia luotuja teoksia ole tarkoitus koskaan julkaista, jolloin ensimmäinen momentti voi aiheuttaa tarpeettomasti erikoisia tilanteita. Tekijänoikeuslaissa tulisi huomioida laajemmin erilaiset teostyyppit.

38 § Tekijän oikeus rinnakkaistallentaa tieteellinen artikkeli

Rinnakkaistallentamista koskeva 38 § on uusi ja perustuu kansalliseen sääntelyyn. Sinänsä tutkijan luovuttamaton oikeus rinnakkaistallentamiseen on kannatettavaa, mutta säännöksen muotoilu on riittämätön rajaustensa osalta.

Ensinnäkin on huomattava, että tutkijalla on jo nyt lähtökohtaisesti oikeus teoksensa rinnakkaistallentamiseen, ellei hän ole sitä sopimuksella luovuttanut toiselle taholle. Ilmeisesti säännöksellä on tarkoituksena säätää sopimusjärjestelyt ohittavasta pakottavasta normista, mikä ei käy säännöksen sanamuodosta ilmi. Säännöksessä ei tässä muodossaan todeta, että kyseessä olisi luovuttamaton oikeus, josta ei olisi mahdollista sopia toisin. Näin ollen säännös ei tässä muodossaan anna sellaisia oikeuksia kuin hallituksen esityksessä annetaan ymmärtää, jolloin säännöksen sanamuoto jää epäselväksi.

Kun hallituksen esityksen perusteella tarkoituksena kuitenkin olisi säätää luovuttamattomasta oikeudesta, säännös on kirjoitettu hyvin lavealla pensselillä, eikä vastaa tältä osin muiden Euroopan maiden vastaavia säännöksiä. Esityksessä todetaan, että *”Julkisilla varoilla rahoitetun tutkimuksen yhteydessä syntyneiden tieteellisten julkaisujen avoin saatavuus on asetettu päämääräksi sekä EU:ssa että Suomessa”* (s. 31), mutta säännöstä ei kuitenkaan poikkeuksellisesti ole rajattu julkisin varoin toteutettuun tutkimukseen, toisin kuin muissa Euroopan maissa, joissa vastaava säännös on käytössä (mm. Ranska ja Hollanti). Myöskin nk. Mansalan selvityksessä rinnakkaistallentamisesta esitetään huomattavasti rajatumpaa ja yksityiskohtaisempaa sääntelyä. Muissa maissa edellytykset rinnakkaistallentamiselle ovat tiukemmat, ja sille on asetettu mm. embargoajat sekä vaatimus

alkuperäiseen lähteeseen viittaamisesta. Hallituksen esityksestä puuttuu kansainvälinen vertailu, jota edellytetään lainvalmistelun ohjeissa, muiden Euroopan maiden vastaaviin säännöksiin.

Jos rinnakkaistallentamisoikeus on niin laaja, että se ei koske vain julkista rahoitusta toisin kuin vertailumaissa, säännös todennäköisesti ohittaisi myös projektitutkimuksessa yksityisen rahoittajan kanssa tehdyt sopimukset. Näin ollen tulisi tehdä vaikutusarviointia siitä, vaikuttaako säännös (ja erityisesti sen toinen momentti) jatkossa muun kuin julkisen tutkimusrahoituksen saatavuuteen Suomessa. On arvioitava, miten yksityisiin rahoittajiin nähden velvoittava lainsäädännös vaikuttaisi yksityiseen tutkimusrahoituksen saatavuuteen jatkossa niin TKI-toiminnassa kuin ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissakin. Yksityinen rahoitus on merkittävää suomalaiselle tutkimustoiminnalle. Mikä taho vastaisi käytännössä siitä, jos tutkija noudattaisi lakisääteistä oikeuttaan rahoittajan sopimuksen vastaisesti rinnakkaistallentamiseen?

Hallituksen esityksessä vaikutusarviointit rinnakkaistallentamisen osalta ovat erittäin puutteellisia. Herää kysymys, miksi säännöksestä on jätetty tyypilliset täsmentävät elementit kokonaan pois. Säännöksen sanamuoto on myös omiaan aiheuttamaan hämmennystä sen suhteen, mitä kaikkea tutkimusta säännös lopulta sanamuotonsa perusteella koskee. Sanamuotonsa perusteella tutkija voisi käsittää sen tarkoittavan oikeutta myös esimerkiksi sopimustutkimuksen osalta rinnakkaistallentaa rahoittajan ehtojen vastaisesti, mikä tuskin on ollut säännöksen alkuperäisenä tarkoituksena ja mikä aiheuttaisi esimerkiksi yliopistoille melkoisesti ongelmia.

On selvää, että säännösesityksen toinen momentti on vakavasti ristiriidassa tekijänoikeuslain yhteisteoksia koskevan sääntelyn kanssa, ja momentti on poistettava. Yksipuolinen oikeus yhteisteoksen yhdellä tekijällä julkaista yhteisteos supistaa merkittävästi muiden tekijöiden oikeuksia. Myös yhteisteoksen tekijöiden keskinäinen sopimusvapaus sekä tutkimuksen vapaus, joka sisältää oikeuden päättää julkaisukanavasta, on turvattava.

38 §:llä pyritään vaikuttamaan kansainväliseen ongelmaan, eli suurten kansainvälisten tiedekustantamojen monopolimaiseen toimintaan tieteelle epäedullisella tavalla. On kuitenkin muistettava, että kansallinen laki on voimassa vain Suomessa, sillä 38 §:ssä ei ole kysymys DSM-direktiivin toimeenpanemisesta. Hallituksen esitysluonnoksessa ei ole huomioitu lainkaan sopimusoikeudellisia näkökulmia. Perusteluissa tulisi huomioida sopimusoikeudelliset säännökset ja sitovat periaatteet sekä erityisesti kansainvälisiin sopimukseen liittyvät tilanteet, joissa sopimuksessa sovitaan sopimukseen sovellettavan toisen maan lakia. Lainvalintakysymykset jäävät epäselviksi, eikä yksi kansallinen laki sääntele laajemmin esimerkiksi kansainvälisesti tehtyjen sopimusten sisältöä. Säännöksellä lienee lähtökohtaisesti vaikutusta nimenomaan Suomessa tapahtuvaan kustannustoimintaan. Tämä arviointi on unohtunut hallituksen esityksestä, eikä kansainvälistä vertailua ole tehty. Kansallisella lainsäädännöllä voidaan vain hyvin rajallisesti vaikuttaa

kansainvälisten yritysten toimintaan ja säännöksen muotoilua tulisi arvioida siitä näkökulmasta, että se ei saa asettaa aseta suomalaisia tutkijoita epäedulliseen asemaan. Tiede on nykyään hyvin kansainvälistä ja suomalaiset tutkijat tekevät sopimuksia ulkomaisten kustantajien kanssa.

Olisi pohdittava jo etukäteen niitä ongelmatilanteita, joissa tutkija on *bona fide* rinnakkaistallentanut artikkelinsa saataville kaikkialla maailmassa tietoverkossa, mutta huomataankin, että jo solmittuun yksinomaiseen kustannussopimukseen sovelletaan toisen valtion lakia, joka ei takaa tällaista oikeutta. Mikäli oikeudellinen vastuu mukaan lukien taloudellinen korvausvastuu kohdistuu tällöin suoraan tutkijaan, tilanne on varsin kohtuuton yksittäisen tutkijan näkökulmasta.

Kun säännös on lähtökohtaisesti voimassa vain Suomessa, se vaikuttaa nimenomaan suomalaisten kustantajien ja tiedelehtien toimintaedellytyksiin. Hallituksen esityksessä todetaan (s. 45), että *”Säännös vahvistaa tutkijan oikeutta julkaista tutkimustuloksensa, mutta vaikuttaa jossain määrin tieteellisten kustantajien varallisuus oikeudelliseen asemaan ja elinkeinon harjoittamiseen, sillä kustantajan mahdollisuudet tukeutua tekijänoikeuslain tarjoamaan yksinoikeuteen elinkeinonsa harjoittamiseksi vähenee. Käytännössä ehdotuksella on vaikutusta tieteellisten aikakauslehtien mahdollisuuteen perustaa liiketoimintansa tilausmaksuihin”*. Säännöksellä on siis elinkeinovaikutuksia suomalaiseen kustannustoimintaan, mutta todennäköisesti varsin rajallinen vaikutus kansainvälisiin kustantamoihin.

On myös erittäin tärkeää huomata, että termi ”tekijä” tarkoittaa eri asiaa tieteellisessä tutkimuksessa tutkimusetiikan näkökulmasta kuin mitä se tarkoittaa tekijänoikeuslaissa. Tätä problematiikkaa tai hyvää tieteellistä käytäntöä muiltakaan osin ei ole huomioitu esityksessä. Pykälän muotoilu olisi omiaan aiheuttamaan sekaannusta hyvän tieteellisen käytännön (tutkimusetiikka) ja lainsäädännön (tekijänoikeuslaki) välillä.

Rinnakkaistallentamista koskevan tekijänoikeuden rajoituksen ottaminen lakiin vaatisi kokonaan oman lainvalmistelun, jossa eri tahoja kuullaan laajasti ja jossa perusoikeuspunninta on tehty perusteellisesti ja asianmukaisesti.